

lexemes made it possible to distinguish the main cognitive features of the concept, to describe the near and far periphery of the nominative field of the concept. According to their dominating characteristics, the distinguished cognitive features are combined into segments of values, that are the constituents of concept mental structure. It is ascertained that all segments of values are represented in the mental structure of the concept of FREEDOM in Barack Obama's discourse. It is proved that cognitive features may function as constituents of different segments and may represent different values at the same time. It is defined, that in B. Obama's discourse SOCIAL VALUES segment is presented to the fullest extent, as all the distinguished cognitive features are included into it.

Key words: discourse, concept, cognitive features of the concept, values, segments of the concept mental structure.

УДК 811.112.2'253'42

Тарас Кияк

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ, ДИСКУРС ТА ПЕРЕКЛАД

Розглядається гіпотеза про присутність чинника дискурсу в процесі перекладу текстів різних жанрів. Категорія дискурсу впливає на переклад більшою чи меншою мірою, залежно від об'єкта перекладу в діапазоні «поезія – художня проза – науково-технічні тексти з низьким рівнем абстрактності – з середнім ступенем абстрактності – з високим рівнем абстрактності». Проаналізовано специфіку поняття *культура*. Нозглянуто взаємовплив та взаємозалежність однієї культури від іншої. Висвітлено історію всесвітньовідомого міста Кайнургардур. Обґрунтовано проблеми, що стосуються труднощів перекладу окремих творів. Виокремлено диференційні ознаки тексту та дискурсу. Звернуто увагу на відмінності дискурсу та міжкультурної комунікації. Окреслено низку труднощів, що виникають під час перекладу художніх творів однієї національної спільноти на іншу мовою, базові етнічні концепти яких не збігаються. Доведено, що в різних культурах націй може суттєво відрізнятися терміносистема, яка їх обслуговує, передовсім, дефініції ключових концептів. Цікаво, що чим віддаленішою є культура, тим відміннішим є розуміння понять. Наголошено та тому, що дискурс виступає чинником і фіксатором міжкультурної комунікації, а також категорією перекладу.

Ключові слова: дискурс, переклад, текст, абстрактність, жанр, ступінь, аспект, міжкультурна комунікація.

Постановка наукової проблеми та її значення. В українському перекладознавстві точиться багаторічна дискусія стосовно категорії дискурсу як чинника трансляції. Нерідко наводяться протилежні думки: від заперечення його присутності до фетишування. У пропонованій статті доводиться різний обсяг дискурсу залежно від типу тексту. В цьому полягає суть і **мета** пропонованого дослідження.

Почну з дещо несподіваного пасажу. Вітаю всіх читачів від імені всесвітньовідомого великого міста Кайнургардур. Певен у тому, що майже кожен із вас хоча б один раз у житті відвідував це місто. Цю назву дали понад 1500 років кельти, що означає «місто човнів». Сьогодні тут інші транспортні засоби, інша культура. На той час кельти не мали інших можливостей потрапити до Британії, до Скандинавії, у германські, а також слов'янські регіони. Вони принесли із собою іншу, нову культуру, яка збагатила майбутню культуру Київської Русі. Так, Кайнургардур називається сьогодні Київ.

Водночас ми бачимо, що географічне розташування, обставини життя впливають на специфіку культури нації. Лінгвісти знають класичні приклади: понад 30 назв льоду в ескімосів, близько 40 найменувань коней в арабів, що спричинено умовами їхнього життя.

Завдяки мові інформація зберігається та передається у спадок наступним поколінням, але не як у випадку з бібліотекою в Александрії, коли халіф Омар мовив: «Якщо в цих книгах написано те саме, що і в Корані, то вони непотрібні, якщо ж у них написано щось інше, тоді ці книги шкідливі». Бібліотеку було спалено.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Культури розвиваються, збагачують одна одну, нерідко поборюючи одна одну. Ці явища в нинішній лінгвістиці номінуються як адстрат, субстрат, суперстрат. Окремі культури через різні історичні чинники щезають разом із мовами. Нині розрізняють близько 6500 мов, з них носії 100 найбільших складають 95 % населення планети.

Деякі мови репрезентовані лише кількома носіями, отже, вони приречені. Науковці твердять, що кожного місяця вмирають у середньому дві мови. Уніфікуючись, світ збіднюється, оскільки багатство загальнолюдської культури полягає в її різноманітті. Недаремно відома книга С. Гантінгтона називається «The struggle of cultures».

Та чи завжди можна вважати посередництво іншої культури перспективним шляхом? Як свідчить досвід світової культури, категорично ні! Це призводить до нівелювання принципових особливостей культури-продуцента у культурі-реципієні. Негативним зразком може слугувати переклад «Дон Кіхота» Сервантеса через російськомовний підрядник, – банальність, яку довелося нині в Україні виправляти. В Японії опубліковано «Вступ до української мови» Кодзуо Накаї, де наведено діалог між українським викладачем та японським студентом:

Українець: «Але у вас в Японії немає перекладів Шевченка?»

Японець: «Звичайно, є, але переклади не з української, а з російської».

Українець: «З російської? Плаче Шевченко в домовині» [8].

Тож і не дивно, що в різних культурах націй так суттєво може відрізнитися терміносистема, яка їх обслуговує, найперше, тлумачення визначальних одиниць. Цікаво, що чим віддаленішою є культура, тим відміннішим є розуміння понять. Так «шумний п'яний бенкет» (нім. Schwelgerei) чукчі передають як «зірвалися з ланцюга». В мові зулу для передачі поняття «комунізм» використовується термін, який означав «вчення тих, хто їдять разом», старий казахський термін «інтернаціоналізм» передавався словом зі значенням «відсутність родинного почуття», для низки народів Кавказу та Середньої Азії поняття «південний напрямок» передається словом «кибла», що означає «напрямок в Мекку», але це для багатьох народів неідентично [6].

Усі ці речі не свідчать насамперед про бідність тієї чи іншої мови, а про відмінності в існуванні та світосприйманні конкретного етносу, що зумовлено суб'єктивними умовами, екстрапольованими у сферу культури. Як слушно писав В. Гумбольдт: «Вирішальним щодо вартостей і недоліків тієї чи іншої мови є не те, що здатна виразити ця мова, а те, на що ця мова надихає та до чого спонукає завдяки власній внутрішній силі» [2, 229].

Термін «культура» походить від латинського *cultio*, що первинно означало «обробіток землі». З тих пір це поняття наповнилося різними конотаціями багатьох суміжних наук, залишаючись одним із фундаментальних і водночас складних феноменів сучасних гуманітарних наук. З одного боку, культура – явище набуте, чому вона має риси суб'єктивності, індивідуальності. Але в такій якості вона не може бути повноцінною, оскільки запорукою її існування виступає певний колектив, який сповідує цю культуру, формує власну культурну картину світу, під котрою можна розуміти «сукупність раціональних знань та уявлень про цінності, норми, моральність, менталітет власної культури та культур інших народів» [10, 28]. Саме останній наведений тут чинник про знання культур інших народів лежить в основі всіх наукових підходів до поняття культури (це і когнітивна антропологія, і символічний інтеракціонізм, і культурний релятивізм, і т. п.), що привело до формування явища «міжкультурна компетентність», а звідси до усвідомлення потреб і перспектив міжкультурної комунікації як реального чи віртуального діалогу між різними культурами або їх репрезентантами з метою взаєморозуміння, взаємозбагачення, взаємовизнання.

Міжкультурна комунікація як вимога обставин виникла після Другої світової війни у США з метою задоволення інтересів американських політиків та бізнесменів. Термін увів Едуард Голл у 1959 році. Цей процес швидко поширився за умов ліберальної ринкової

економіки в розвинених країнах світу, що водночас зумовило своєрідний «перекладацький вибух». Нації, які відстали або не долучилися до цього процесу, або опинилися на узбіччі, «законсервували» власну культуру, або малопомітно розчинилися в інших культурах, що означало щезання етносу з культурної мапи світу. Звідси результується ще одне завдання міжкультурної комунікації як наукової, так і академічної дисципліни: взаємозбереження культурної самобутності всіх націй.

Процеси глобалізації не залишають ніяких шансів культурам існувати як окремі ізолювані автаркії. Все більше набирають обертів процеси взаємозіткнень, взаємовпливів, які або залишають шанси для окремих культур домінувати, або засвідчують факти занепаду й зникнення інших культур. Зауважу, подібні процеси були і в минулому, хоча, можливо, в менших масштабах і залежно від історичних передумов. Наприклад, ще Й. Гердер (мабуть, слушно враховуючи фактор формування тогочасних націй) висловив переконання в тому, що культура – це незмінна вартість народу, вершина його існування, вона має слугувати згуртуванню до середини й відмежуванню назовні. Він писав: «Чим більше вся література, як і поезія, здобувала для діяння простору і поверхні, тим більше втрачала вона в здатності проникнення в глибині та визначеності» [13, 413]. Отже, за Гердером, переміщення культур – це занепад. Звісно, така позиція неактуальна. Більше того, деякі сучасні дослідники, не відчувши тогочасності Й. Гердера, вважають зворотний процес збагаченням, а не занепадом [12]. Л. Гетце вважає національні культури одним із чинників ненависті до інших, воєн, дискримінації, й тому це поняття для нього виступає навіть як культурно-расистське [12, 327]. Й.-В. Гете закликає до розуміння один одного, до глибшого пізнання інших культур, які треба не лише визнавати, але й вважати рівноцінними. У своїх «Максимах та рефлексіях» великий поет пише: «Толерантність мала би стати лише скороминучим переконанням, вона має привести до визнання. Справжня ліберальність – це визнання» [11].

Так само нинішнє розуміння культури має виходити із основоположного принципу рівноцінності всіх культур. І тут не можна опускатися до одностороннього виділення позаконституційних прав якогось етносу (наприклад, мусульманського). Мусить відбуватися мирний діалог під єдиним дахом, інакше про толерантність не може бути й мови.

В лінгвокультурології відома модель варіантів засвоєння «чужої» культури М. Беннета (див. детальніше [10, 129–138]). Автор її ставить на вершину піраміди інтеграцію як повне пристосування до іншої культури, яка стає також «своєю». На рівні конструктивної маргінальності породжується мультикультурна особистість, яка сповідує повну свободу в когнітивній та емоційній сферах поведінки. Це довгий, важкий і нерівний шлях, але його мають пройти всі культури всіх народів.

Отже, не можна говорити про майбутнє культури як гібридизацію, моно-, мульти- чи транскультурність, не кажучи про те, що останнім часом спостерігаються намагання вертатися до витоків своєї культурної специфіки. Метою має стати мирне співіснування та міжкультурний діалог. Хоча це складний шлях, але йому нема альтернативи. Цю позицію повинна займати майбутня Україна, реалізувавши спершу етап самоідентифікації, що має сформулювати її загальнонаціональний дискурс культури.

Термін «дискурс» став сьогодні небезпечно модним і не завше одностайно трактованим. Більше того, його семантика еволюціонує вже сотні літ, залежно від уподобань лінгвістів, логіків, філософів. Отже, якщо за античності цей термін означав «жвава бесіда», то знаменита праця Г. Галілея «Discorsi» розуміла його як «розмови, роздуми». Для французів згодом «discours» – це промова, виступ, слова. Нині ж дана категорія увібрала в себе широкий інтенціонал, який консолідовано й досить влучно охарактеризувала Н. Д. Арутюнова: дискурс – це «...зв'язний текст у сукупності з екстралінгвістичними, прагматичними, соціокультурними, психолінгвістичними та іншими факторами, текст, взятий у події... Дискурс – це мовлення, “занурене в життя”. Тому термін “дискурс”, на відміну від терміна

“текст”, не застосовується до стародавніх та інших текстів, зв’язки яких з живим життям не відбуваються безпосередньо» [1, 136–137].

До речі, останнім чинником дискурсу відрізняється від міжкультурної комунікації, яка може стосуватися будь-яких національно маркованих текстів. Наприклад, маємо зразки ніби зниклих культур, які зуміли все-таки зберегти свій вогник і за сприятливих умов знову роздмухали свою первинну принаду. Яскравим прикладом тому стала древня гебрайська культура, базована на Торі й вимушено призабута за час перебування євреїв у вавилонському полоні. Занедбаною тоді була й мова; книжник Езра започаткував її відродження. У храмі Тора читалася на підвищенні, читець не відривав очей від тексту; трохи нижче стояв, помивши руки, товмач (метургеман) і менш голосно перекладав арамейською. Так поступово відродилася віра ізраїльтян, їхня культура та мова. Таким чином тут відбулася міжкультурна комунікація, але яка не залишає місця для дискурсу як сучасного явища, не впливаючи на нинішні віросповідання іудеїв. Після століть поневірянь статус цього народу заслуговує шанування.

Про співвідношення тексту та дискурсу оригінально висловився Т. А. ван Дейк: «Дискурс – це текст плюс ситуація, а текст – дискурс мінус ситуація» [4, 87].

Дискурс розуміємо як сферу функціонування людини, її середовище, зумовлене суспільними нормами, цінностями, традиціями. З таких міркувань до нього слід підходити диференційовано через різномасштабність, різнорівневість таких сфер. Отже, можна говорити про загальнономовний (чи загальнонаціональний) дискурс, дискурс окремого професійного колективу, дискурс сім’ї та, нарешті, дискурс особи (індивідуальний, до певної міри неповторний). Наприклад, «корида» для іспанців символізує мужність, хоробрість, а для британців – жорстокість стосовно живих істот.

Якщо розглядати текст як фактор мови, то дискурс – це текст сприйнятий, зрозумілий, реалізований у мовленні, у соціальній практиці. Саме на соціальному компоненті дискурсу наполягає дослідниця Р. Водак [15, 17]. Сучасні мовознавці часто розрізняють чоловічий та жіночий дискурси, що лягло в основу гендерної лінгвістики. До того ж, слід окремо виділяти, наприклад, жіночий дискурс як загальне явище, з одного боку, та дискурс окремо взятої жінки – з другого. Іншими словами: найдоцільніше виступає тлумачна модель «дискурс = текст + контекст». Останній включає в себе лінгвальні та екстралінгвальні параметри.

Текст незнайомою мовою залишається текстом, але без дискурсу. Навпаки, невербальне мислення (шахи, математика, музика) володіє дискурсом, хоча не може вважатися повноцінним текстом. Тексти з великою часткою образності мають ширший дискурс (наприклад, поезія). Тексти вузькотехнічні мають вузький дискурс, що залежить від їхньої вузькофаховості, структури речень, насиченості однозначними термінологічними одиницями. Саме присутність об’ємного дискурсу не дає можливості (а можливо, й ніколи не дасть) застосовувати автоматизований переклад художніх текстів. Якісний їх переклад залежить від уміння талановитого перекладача сприймати, знаходити і декодувати образну інформацію.

Непросто перекласти, наприклад, уривок із вірша Бориса Олійника:

*Ти весь у слові, як у сповиткові,
З коліски до калини при горбі;
І вже якщо ти помиливсь у слові,
Вважай, що помилився у собі.*

Уявімо собі ситуацію: такого вірша треба перекласти китайською мовою. Що означатиме для китайця символ «калина»? Запитання риторичне і не допоможе тут окремий коментар до лексичної одиниці. Транслітерація робить текст також незрозумілим. Залишається єдине: даний україномовний дискурс екстраполовати на відповідний китайський, де смуток та смерть символізує абрикос. Аналогічно можна українську лексему «черешня» перекласти японською як «сакура» та навпаки. Але чи матимемо ми право на такі

довільності у фахових текстах із ботаніки, які можна віднести до текстів з високим рівнем абстрактності? Тут вимагається одноквiвалентна відповідність. Отже, дискурс стає вужчим, переклад буквальнішим, але, зрозуміло, не легшим, бо вимагає додаткових термінографічних зусиль та професійної компетенції.

Ще меншим буде дискурс у фахових текстах з домінуючими вузькогалузевими термінами. Наведемо фрагмент технічного тексту: “Der Starter ließ die Druckluft in die Zylinder des Motors einströmen” – «Стартер нагнітає стиснуте повітря в циліндри двигуна». Тут лише граматична конструкція доповнює текст незначним елементом позатекстового дискурсу.

Інша ситуація з художніми текстами, особливо поезією. Доведу це на відомому прикладі – вірші Й.-В. Гете «Нічна пісня мандрівника»:

*Über allen Gipfeln
Ist Ruh',
In allen Wipfeln
Spürest Du
Kaum einen Hauch;
Die Vöglein schweigen im Walde.
Warte nur! Balde
Ruhest du auch.*

Чудове відтворення, переспів, відображення (навіть чи можна говорити про переклад поезії, про що свідчить дискурс) знаходимо в М. Лермонтова:

*Горные вершины
Спят во тьме ночной;
Тихие долины
Полны свежей мглой;
Не пылит дорога,
Не дрожат листы...
Подожди немного,
Отдохнёшь и ты.*

Одна з перших спроб відтворити вірш українською належить М. Старицькому:

*Темна ніч вершини
Сном оповила,
По німій долині
Морем стала мла.
Не курить за ставом,
Не тремтять листи...
Почекай – небавом
Одітхнеш і ти!*

Переклад відверто невдалий, оскільки не відтворює дух вірша Й.-В. Гете, а прив'язується до тексту М. Лермонтова.

Проте серед українських перекладів цього вірша можна виділити блискучу версію М. Бажана:

*На всі вершини
Ліг супокій.
Вітрець не лине
В імлі нічній.
Замовк пташиний грай.
Не чути шуму бору.
Ти теж спочинеш скоро –
Лиш зачекай.*

Відкривається широке поле для аналізу цього перекладу, який добре відтворює структуру, ритм, єднання людини та природи, що й запропонував Гете своїм оригіналом.

Цікавим міг би стати приклад «інтракультурної комунікації» іншого українського перекладу, здійсненого Ю. Шкробинцем:

*Тиша над верхами
Вже лежить:
Подих між вітками
Чуєш в кожну мить.
Птаство задрімало
В гущі суєти.
Зачекай ще мало,
То заснеш і ти.*

Вважаю, в цілому, цей переклад вдалим. Проте для української мовної картини показовим тут стало вживання ледве помітного діалектизму, притаманного для Закарпаття: «мало», що в тому ареалі означає «трохи», «трішки».

Якщо ж вести мову про відтворення дискурсу вірша «Нічна пісня мандрівника», то серед слов'янських перекладачів особливо виділяється дуже наближений до оригіналу з усіх поглядів переклад В. Брюсова:

*На всех вершинах –
Покой.
В листве, в долинах
Ни одной
Не вздрогнет черты...
Птицы дремлют в молчании бора.
Подожди только: скоро
Уснеш и ты.*

Тут можна також навести відомий казус перекладацьких «мандрів» і трансформацій цього геніально скомпресованого твору. Вірш перекладено понад 130 мовами, серед них наприкінці XIX ст. – японською. В 1903 р. цю версію відтворив французький літературознавець рідною мовою, не впізнавши текст оригіналу. В 1911 р. німецький дослідник японської літератури виявив цей текст і переклав його як японський вірш. Дозволю собі навести його дослівний переклад українською мовою (зауважу, він написаний у стилі «білого» вірша):

*Тихо в альтанці з буришину,
Ворони летять нечутно
До засніжених черешень
У місячному сяйві.
Я сиджу
І плачу.*

Ланцюжок міжкультурної комунікації зробив текст оригіналу зовсім невпізнаним, бо японським. Отже, маємо ще один повчальний зразок аналізу.

До речі, цю «Нічну пісню мандрівника» Й.-В. Гете написав у 31 рік. Проте не всі навіть гетезнавці відають, що на схилі віку він написав іншу версію «Нічної пісні мандрівника», де простежується набутий життєвий досвід, присутня глибока мудрість і... втома після буремного минулого, а спокій може дарувати лише Той, Хто на небі.

Тим більше зрозуміло, що автоматичний переклад у царині поезії безсилий та непотрібний. Що вийде у випадку буквального перекладу машиною, наприклад, уривку з поеми «Батурын» Ліни Костенко:

*Отак воно і йдеться до руїни,
Отак ми заповзаємо в убогтво.*

*Є боротьба за долю України,
Все інше – то велике мискоборство?*

Без фонових знань ситуації та специфіки національної культури переклад тут буде неповноцінним, суто комп'ютерним.

У цьому вірші поєднано два дискурси: один імпліцитно пов'язаний із трагедією в Батурині 1708 року і другий – експліцитно перенесений на сьогоденню соціально-політичну ситуацію в Україні. Щоб сповна сприйняти цей дискурс, треба знатися на історії, на українській самокритичній ментальності та водночас сприймати лексичні новотвори поетеси.

Інший приклад. Часто, щоб повноцінно охопити дискурс сучасної акцентованої поезії, слід бути свідком історичних подій. Ось, будь ласка, відповідний вірш «Берлінська стіна» від 1990 року берлінського поета Райнера Кунце (пропоную дослівний переклад цього «білого» вірша, порівняйте з німецькомовним оригіналом):

*Коли ми її зводили
ми не сподівалися
якою високою вона в нас самих
ми звикли до її горизонту
і до завітрянної тиші
у її тіні ми не кидали жодної тіні
а тепер стоїмо ніби оголені
перед прощенням кожного.*

Кожен рядок слід компетентно коментувати, не кажучи вже про смисл між рядками. Цю можливість полишаю шановному читачеві, який водночас може знайти і зрозуміти жорсткий дискурс.

Висновки та перспективи подальших досліджень. В усякому разі висловлюю власне переконання в тому, що дискурс виступає чинником і фіксатором міжкультурної комунікації, а отже, й категорією перекладу. Це головний висновок доробку.

Згадані вище категорії можна дефінувати й інакше. Але важливо те, щоб лінгвісти дійшли спільного знаменника та уклали певну конвенцію стосовно головних параметрів сьогоденніх фахових виразів і концепцій. Інакше, якщо так і далі піде, мовознавці спорудять нову Вавилонську вежу, в якій вони втратять спільну професійну мову та перестануть розуміти один одного.

Джерела та література

1. Арутюнова Н. Д. Дискурс / Н. Д. Арутюнова // Лигвист. енцикл. словарь / гл. ред. В. Н. Ярцева. – М. : Сов. энцикл., 1990. – С. 136–137.
2. Гумбольдт В. фон. О различении строения человеческих языков и его влияния на духовное развитие человечества / В. фон Гумбольдт // В. фон Гумбольдт. Избранные труды по языкознанию. – М. : Прогресс, 1984.
3. Гришулин А. Л. Исследовательские аспекты текстологии / А. Л. Гришулин. – М. : Наследие, 1998. – 413 с.
4. Дейк Т. А. ван. Язык. Познание. Коммуникация / Т. А. ван Дейк. – М.: Прогресс, 1989.
5. Д'яков А. С. Основи термінотворення: семантичні та соціолінгвістичні аспекти / А. С. Д'яков, Т. Р. Кияк, З. Б. Куделько. – К.: Вид. дім "Academia", 2000 – 218 с.
6. Кияк Т. Р. Мотивированность лексических единиц (количественные и качественные характеристики) : монография / Т. Р. Кияк. – Львов : Высшая шк., 1988. – 210 с.
7. Кияк Т. Р. Перекладознавство (німецько-український напрям) / Т. Р. Кияк, А. М. Науменко, О. Д. Огуй. – К. : ВПЦ «Київ. ун-т», 2008 – 542 с.
8. Кодзуо Н. Вступ до української мови / Накай Кодзуо. – Токіо : [б. в.], 1991.
9. Научно-техническая терминология. Т. III. – М. : Изд-во стандартов, 1969. – 447 с.
10. Садохин А. П. Межкультурная коммуникация / А. П. Садохин. – М. : Альфа ; Инфра, 2006. – 288 с.
11. Goethe I. W. Sämtliche Werke / Johann Wolfgang Goethe ; Hrsg. von Ernst Beutler. – Band 9/14. – Zürich : Artemius, 1977.
12. Goetze L. Multikulturalismus, Hyperkulturalität und interkulturelle Kompetenz / Lutz Goetze // Informationen. Deutsch als Fremdsprache. – München : IUDICIUM Verlag, 2009. – S. 325–333.

13. Herder J. G. *Ideen zur Philosophie der Geschichte der Menschheit* / Johann Gottfried Herder. – Frankfurt a/M : Suhrkamp, 1989.
14. Koschmal W. *Taras Ševčenko. Dervergessene Dichter* / Walter Koschmal. – Ikone – Berlin – Washing/D.C. : Verlag Otto Sagner, 2014. – 267 s.
15. Wodak R. *Disorders of Discourse* / Ruth Wodak. – London : Longman, 1996. – 200 p.
16. *Wahrig Deutsches Wörterbuch*. – Gütersloh : Bertelsmann Lexikon Verlag, 1997. – 142 s.

References

1. Arutiunova, Nina. 1990. "Dyskurs". In *Linhvisticheskii Entsiklopedicheskii Slovar*, edited by V. N. Yartseva, 136–137. Moskva: Sovietskaiia Entsiklopedia.
2. Gumboldt, Vilgelm fon. 1984. "O Razlichenii Stroieniia Chelovecheskikh Yazykov i Yego Vliianiie na Dukhovnoie Razvitiie Chelovechestva". In *Izbrannyye Trudy po Yazykoznaniiu*, edited by Vilgelm fon Gumboldt. Moskva: Progress.
3. Grishulin, A. L. 1998. *Issledovatel'skie Aspekty Tekstologii*. Moskva: Nasledie.
4. Deik, Ten Adrianys van. 1989. *Yazyk. Poznaniie. Kommunikatsiya*. Translated by V.V. Petrova. Moskva: Progress.
5. Diakov, A. S., and Kudelko, Z. B. 2000. *Osnovy Terminovorennia: Semantychni ta Sotsiolinhvistychni Aspekty*. Kyiv: Akademiia.
6. Kiiak, Taras. 1988. *Motivirovannost Leksicheskikh Edinits (Kolichestvennyie i Kachestvennyie Kharakteristiki)*. Lvov: Vyshaia Shkola.
7. Kiiak, Taras, and Naumenko, A. M., and Ogui, O. D. 2008. *Perekladoznavstvo (Nimetsko-Ukrainskyi Napriamok)*. Kyiv: Kyivskiy Universytet.
8. Kodzuo, Nakai. 1991. *Vstup do Ukrainskoi Movy*. Tokio.
9. *Nauchno-Tekhnicheskaiia Terminologiiia*. Tom III. 1969. Moskva: Izdatelstvo Standartov.
10. Sadokhin, A. P. 2006. *Mezhkulturaia Kommunikatsiya*. Moskva: Alfa; Infra.
11. Beutler, Ernst, herausgegeben von. 1977. *Goethe, Johann Wolfgang. Sämtliche Werke*. Band 9/14. Zürich: Artemius.
12. Goetze, Lutz. 2009. "Multikulturalismus, Hyperkulturalität und Interkulturelle Kompetenz". *Informationen. Deutsch als Fremdsprache*, 325–333. München: IUDICIUM Verlag.
13. Herder, Johann Gottfried. 1989. *Ideen zur Philosophie der Geschichte der Menschheit*. Frankfurt am Main: Suhrkamp.
14. Koschmal, Walter. 2014. *Taras Ševčenko. Dervergessene Dichter*. Ikone – Berlin – Washing/D.C.: Verlag Otto Sagner.
15. Wodak, Ruth. 1996. *Disorders of Discourse*. London: Longman.
16. *Wahrig Deutsches Wörterbuch*. 1997. Gütersloh: Bertelsmann Lexikon Verlag.

Кияк Тарас. Межкультурная коммуникация, дискурс и перевод. Рассматривается гипотеза о присутствии фактора дискурса в процессе перевода текстов разных жанров. Категория дискурса влияет на перевод в большей или меньшей степени, в зависимости от объекта перевода в диапазоне «поэзия – художественная проза – научно-технические тексты с низким уровнем абстрактности – средним уровнем абстрактности – высоким уровнем абстрактности». Проанализирована специфика понятия «культура». Рассмотрено взаимовлияние и взаимозависимость одной культуры от другой. Описана историю известного города Кайнургардур. Обращено внимание на проблемы, касающиеся трудностей перевода отдельных художественных произведений. Определены дифференциальные черты текста и дискурса. Обращено внимание на отличительные черты текста и межкультурной коммуникации. Охарактеризован ряд трудностей, которые возникают во время перевода произведений одного национального сообщества языком других, ключевые концепты которых не совпадают. Доказано, что в разных культурах наций может существенно отличаться терминосистема, которая их обслуживает, прежде всего дефиницией ключевых концептов. Интересно, что чем отдаленнее культура, тем более отличаются понимания этих понятий. Отмечено то, что дискурс выступает фактором и фиксатором межкультурной коммуникации, а также категорией перевода.

Ключевые слова: дискурс, перевод, текст, абстрактность, жанр, степень, аспект, межкультурная коммуникация.

Kyiak Taras. Interkultural Communication, Discourse and Translation. This article deals with the hypothesis about the discourse factor preserve of in the process of translation of different text genres. The translation depending on the object of translation in the "poetry – narrative literature – scientific and technical texts with the low abstraction level – with the medium abstraction level- with the high abstraction level" aspect. In this paper, specific features of the notion of culture have been analyzed. This article also deals with the interplay and interconnection between separate cultures. The history of the world-famous city of Kainurgardur has been recounted. Problems with respect to translation difficulties in some works have been identified. The distinctive features of text and discourse have been singled out.

Attention is also devoted to the differences between textual and cross-cultural communication. The difficulties which arise in the process of translation from one language into another have been analyzed. It is affirmed that the main reason for this lies in the differences involving key ethnic concepts. It is demonstrated that in the cultures of different nations, there are significant differences between the terminological systems, and particularly in the definitions of key concepts. It is interesting to note that the more remote the culture is, the more different is the understanding of the notions. It has been stressed that discourse is a factor in cross-cultural communication as well as a category of translation.

Key words: discourse, translation, text, abstraction, genre, level, aspect, cross-cultural communication.

УДК 811.112.2'623 : 373

*Ліліана Кінах,
Анатолій Приходько*

ПАРАДИГМАТИЧНІ ТА СИНТАГМАТИЧНІ ВЛАСТИВОСТІ СУБСТАНТИВОВАНОГО ПРИКМЕТНИКА СУЧАСНОЇ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

Ідеться про комплексне вивчення субстантивованого прикметника сучасної німецької мови щодо з'ясування його парадигматичних і синтагматичних властивостей. Проаналізовано специфіку морфологічних категорій субстантивованих прикметників, запропоновано їхню лексико-семантичну класифікацію та представлено якісно-кількісні характеристики виокремлених лексико-семантичних груп. Описано особливості парадигматичних зв'язків і словотвірний потенціал аналізованих одиниць, висвітлено їхні семантико-функціональні й функціонально-синтаксичні властивості, у т. ч. специфіку синтаксичної сполучуваності, та розкрито особливості їхнього дискурсивного використання на мікро- й макротекстовому рівнях. Актуальність дослідження зумовлена загальною спрямованістю гуманітарної парадигми знання на вивчення когнітивних і комунікативних аспектів мовленнєвої діяльності з її підвищеним інтересом до процесів вербального аранжування думки та особливою увагою до різних синкретичних утворень. Здійснення комплексного аналізу субстантивованого прикметника пов'язано з необхідністю з'ясування закономірностей переходу мовних одиниць з однієї граматичної категорії в іншу, що може сприяти всебічному пізнанню місця й ролі процесів номінації у принципах і механізмах мовного картування світу.

Ключові слова: субстантивованій прикметник, лексико-семантична група, мікро- і макротекст, номінація, парадигматичні зв'язки, синтаксична сполучуваність, словотвір.

Постановка наукової проблеми та її значення. Статтю присвячено комплексному вивченню субстантивованого прикметника (СП) сучасної німецької мови, продукування та функціонування якого пов'язане з явищем частиномовної транспозиції. Процес переведення знака з однієї категорії в іншу супроводжується глибокими змінами на різних рівнях існування слова. Особливий інтерес науковців викликає безафіксальна транспозиція [1; 4–5; 8–9], одним із різновидів якої є субстантивація різних частин мови, у т. ч. прикметника.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Субстантивація прикметників є одним із продуктивних способів словотворення в сучасній німецькій мові. Незважаючи на суттєвий науковий доробок, отриманий у різні часи в межах вивчення СП німецької мови [2–3; 6–7; 10], він залишає чимало проблем відкритими. Зокрема, не з'ясованою є низка питань щодо парадигматичної характеристики СП та їхнього дериваційного потенціалу, прагмасемантичних особливостей, синтаксичної сполучуваності, функціонування в дискурсі тощо.

Необхідність системного дослідження СП у триєдності форми, змісту і функції з позицій новітніх надбань мовознавства зумовило й мету цієї наукової розвідки – з'ясування властивостей СП у вимірах парадигматики і синтагматики. Реалізація цієї мети передбачає розв'язання таких конкретних завдань: виявити особливості парадигматичних зв'язків СП і визначити його словотвірний потенціал; розкрити прагмасемантичні особливості СП, зумовлені хронологічними, топологічними, термінологічними і стилістичними факторами; описати